

Institut za pedagoška istraživanja
Beograd

Institut za psihologiju
Filozofskog fakulteta u Beogradu

XXVI NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja
kroz discipline i kontekste:
osmišljavanje sličnosti i razlika*

ZBORNİK RADOVA

Urednici

Vladimir DŽINOVIĆ
Tijana NIKITOVIĆ

12. i 13. mart 2021. godine
Online konferencija

XXVI NAUČNA KONFERENCIJA
„PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA I ŠKOLSKA PRAKSA“

*Kvalitativna istraživanja
kroz discipline i kontekste:
osmišljavanje sličnosti i razlika*

ZBORNIK SAOPŠTENJA

Urednici
Vladimir Džinović
Tijana Nikitović

12. i 13. mart 2021.
Online konferencija

PROGRAMSKI ODBOR

Predsednik

dr Vladimir Džinović, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Članovi

Dr Dušan Stojnov, redovni profesor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Zora Krnjaić, viši naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Slavica Ševkušić, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Dr Nikoleta Gutvajn, viši naučni saradnik
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Dr Ivana Stepanović Ilić, docent
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Biljana Stanković, docent
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Dr Nataša Simić, viši naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr Marina Videnović, naučni saradnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

msr Sanja Grbić, istraživač saradnik, asistent
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

ORGANIZACIONI ODBOR

Predsednik

msr Tijana Nikitović, istraživač pripravnik
Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

ORGANIZATORI SKUPA

INSTITUT ZA PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA
Dobrinjska 11/3 • 11 000 Beograd • Srbija
www.ipi.ac.rs

INSTITUT ZA PSIHOLOGIJU, FILOZOFSKI FAKULTET U BEOGRADU
Čika Ljubina 18-20 • 11 000 Beograd • Srbija
www.f.bg.ac.rs/instituti/IPS/o_institutu

Napomena. Realizaciju ovog istraživanja finansiralo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. Ugovora 451-03-9/2021-14/200018).

VAŽNOST I VRSTE ISTRAŽIVANJA U PROVOĐENJU KURIKULUMSKIH REFORMI NA NACIONALNOJ RAZINI

Morana Koludrović*

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu

Kurikulumske reforme odraz su i potreba gospodarskih, društvenih, kulturnih, vrijednosnih, odgojno – obrazovnih i drugih težnji određenog društva, odnosno vremena. Nastaju kao rezultat krize obrazovanja u razdoblju kada odgojno – obrazovnih sustavi nisu u mogućnosti pratiti, ali i predvoditi promjene koje se događaju u društvu (Vrcelj, 2000). Da bi reforme bile uspješne, potrebno je na temelju rezultata istraživanja utvrđivati koje su promjene prioritetne i kojim ih tempom treba provoditi, koji pristup izrade kurikuluma će se koristiti i zašto, koje su glavne zapreke i kakvi su resursi potrebni za uspješno provođenje kurikulumske reforme. Za uspješnost same kurikulumske reforme nužno je pridržavati se metodologije izrade kurikuluma utemeljene na kurikulumskom ciklusu. Kurikulumski ciklus, kao temelj metodologije izrade kurikuluma uključuje nekoliko glavnih faza. Prva faza je analiza potreba (Krajnc, 1989; Koludrović, 2018; Tablin et al., 2019), odnosno planiranje kurikuluma (El Sawi, 1996), a podrazumijeva provođenje istraživanja kojima će se utvrditi potrebe i koraci koji su nužni za izradu kurikuluma. Analiza potreba je temelj za planiranje i izradu kurikuluma kao sljedeću fazu izrade kurikuluma, nakon koje slijedi implementacija kurikuluma. Posljednju fazu čini evaluacija kurikuluma kojom se provjerava učinkovitost same reforme (Krajnc, 1989; El Sawi, 1996; Koludrović, 2018; Tablin et al., 2019). Za uspješnost kurikulumske reforme svaka od navedenih faza zahtijeva istraživanja kako bi se ispitala učinkovitost istih.

Vrste istraživanja u fazi analize potreba. Za učinkovitost reforme potrebno je detaljna i temeljita istraživanja provesti upravo u ovoj fazi izrade kurikuluma. Ukoliko ona izostanu, moguće je da cjelokupna reforma ne uspije i to iz nekoliko razloga. Prvi razlog je taj da je kurikulumski tim radio kurikulum na temelju svojih mišljenja i iskustava koja ne moraju biti reprezentant stvarnih potreba cjelokupnog sustava, a drugi je taj što se ni u jednoj kasnijoj fazi ne može pratiti stvarna učinkovitost reforme. U tom kontekstu El Sawi (1996) ističe da analiza potreba ima za cilj opisati tehnike korištenja podataka i rezultata, identificirati razlike i prepreke između teorije i prakse, identificirati trendove koji proizlaze iz dobivenih podataka, odrediti prioritete u izradi i provedbi reforme kurikuluma te uočiti karakteristike ciljne skupine za koju se kurikulum izrađuje. Istraživanja koja se provode u ovoj fazi moraju uključivati utjecaj gospodarskog i šireg društvenog okruženja na odgojno – obrazovni sustav te moraju uključivati rezultate istraživanja o pedagojskim, didaktičko – metodičkim, psihologijskim i drugim pristupima koji definiraju sustav te u konačnici moraju biti iskaz potreba sudionika kojima je kurikulum namijenjen. Sve navedeno podrazumijeva transdisciplinarni pristup istraživanjima

* Email: morana@ffst.hr

i korištenje kvalitativnih i kvantitativnih pristupa istraživanju. Sustavniji primjer provođenja analize potreba primjenjuje se posljednjih godina u Republici Hrvatskoj, a utemeljen je na Hrvatskom kvalifikacijskom okviru* kao dijelu Europskog kvalifikacijskog okvira gdje se kurikulumi za strukovno i visokoškolsko obrazovanje izrađuju na temelju analiza potreba tržišta rada i analiza potreba odgojno – obrazovnih, odnosno visokoškolskih ustanova kako bi se na temelju rezultata istraživanja utvrdilo koje su kompetencije potrebne za obavljanje nekog posla, odnosno koji su ishodi učenja potrebni za stjecanje kvalifikacije. Oba standarda predstavljaju ključne dokumente na temelju kojih se izrađuju kurikulumi i predstavljaju sustavnu analizu potreba. U tom se procesu kombiniraju metodološki pristupi i koriste različite metode koje uključuju unificirani upitnik Ministarstva rada i mirovinskog sustava, fokus skupine, analizu dokumenata i druge vrste istraživanja na temelju kojih se izrađuju standardi. Analizom kurikuluma u osnovnom školstvu u periodu od 60-tih godina 20. stoljeća do danas uočljivi su različiti istraživački postupci i metode u ovoj fazi reforme kurikuluma koji su redovito kombinirali kvalitativne i kvantitativne metode kako bi se dobio što cjelovitiji uvid u stanje i buduće potrebe i to najčešće anketiranje, intervjuiranje, fokus skupine i analiza relevantnih dokumenata te u novije vrijeme javno savjetovanje (Osnovna škola. Odgojno obrazovna struktura. II, redigirano izdanje, 1964; Naša osnovna škola. Odgojno – obrazovna struktura, 1972; Plan i program odgoja i osnovnog obrazovanja, 1989; Nastavni plan i program za osnovnu školu, 1999; Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006).

Istraživanja u fazi planiranja i izrade kurikuluma. Nakon analize potreba, tim ili timovi za izradu kurikuluma pristupaju planiranju i izradi kurikuluma. U ovom dijelu potrebno je oslanjati se na rezultate istraživanja definirane u fazi analize potreba. Na takav način će se znati koji su prioriteti i stvarne potrebe za izmjenom postojećeg ili izradom novog kurikuluma. Posebno je važno da se u ovoj fazi uključe i rezultati analize dokumenata (ranijih kurikuluma i novih strateških dokumenata). Naime, nerijetko se članovi timova za izradu kurikuluma vode vlastitim dojmovima, iskustvima, praksom i teorijskim znanjima i neoprezno se shvaća da reforma kurikuluma mora donijeti sve novo i potpuno odmaknuti od postojećeg. Takav pristup može biti vođen entuzijazmom timova, ali nije znanstveno utemeljen. Štoviše, riječ reforma dolazi iz latinskog jezika i znači ponovno oblikovati (Opačić, 2017). Stoga bi bilo neophodno da se novi timovi upoznaju s ograničenjima, specifičnostima, propustima i konceptima izrade ranijih kurikuluma. U tom kontekstu, primjena metode analize dokumenata (prethodnih kurikuluma, zakonskih propisa i pripadajućih pravilnika) može dati dobar uvid u to kako izrađivati nove kurikulume. Nužno je i analizirati i u kurikulume implementirati i nove strateške dokumente ne zaboravljajući da se kurikulumi izrađuju za sljedećih osam do deset godina te da moraju imati i svojevrsnu futurološku dimenziju. U ovoj su fazi izrade kurikuluma nužne rasprave sa stručnjacima i dionicima odgojno – obrazovnog sustava (Koludrović, 2018) kako bi se dobio što bolji dokument. U tom smislu dobar način je primjena kvalitativnog istraživanja

* Više o detaljnim uputama i informacijama se može naći na web stranici <http://www.kvalifikacije.hr/hr/dokumenti-publikacije>

utemeljenog ponovno na analizi dokumenta (novog kurikuluma) kako bi se putem javne rasprave dobile što bolje povratne informacije. U ovom je dijelu kvalitativni pristup primjereniji od kvantitativnog jer daje konkretne povratne informacije o tome koje je promjene potrebno uvesti i zašto.

Istraživanja u fazi implementacije kurikuluma. Nakon što su kurikulumski dokumenti prepravljani i dovršeni, slijedi implementacija kurikuluma. Ovo je vrlo osjetljiva faza koja traži pomne pripreme sudionika odgojno – obrazovnog procesa uključujući i roditelje i učenike kako bi se što bolje javnost upoznala s ciljevima, novim metodama, potrebama provedbe kurikulumske reforme. Poželjne su i kvalitativne i kvantitativne metode istraživanja na svim razinama sustava uključujući sve ciljne skupine za koje se reforma odnosi. Posebno je važno da se uvede eksperimentalna faza implementacije kurikuluma u kojoj će se detaljno analizirati prednosti i poteškoće jer ti će rezultati biti dobra okosnica za daljnju implementaciju kurikulumske reforme. Eksperimentalna faza podrazumijeva odabir reprezentativnog uzorka školi, od kojih dio čini eksperimentalnu, a dio kontrolnu skupinu poštujući sva etička načela znanstvenih istraživanja te prava djece i ostalih dionika odgojno – obrazovnog sustava (Divjak i Pažur Aničić, 2019). Također je važno da se implementacija reforme ne izvodi brzo, odnosno na prečac jer iskustvo pokazuje da je potrebno dosta vremena kako bi se rezultati istraživanja interpretirali i kako bi se mogle izvesti potrebne dorade i preinake te kako bi se ostali dionici odgojno – obrazovnog sustava upoznali s osobitostima reforme.

Vrednovanje kurikuluma i učinkovitosti kurikulumske reforme. Posljednji korak u provedbi reforme kurikuluma je vrednovanje kurikuluma i učinkovitosti same reforme. U ovoj je fazi uz kvalitativna istraživanja (fokus grupe članova eksperimentalne skupine, intervju i slično) te kvantitativna istraživanja (upitnici o zadovoljstvu sudionika reforme, ozračju tijekom eksperimentalne faze, zatim o učinkovitosti pojedinih elemenata reforme i drugo) te je potrebno i poželjno provoditi i vanjska vrednovanja obrazovanja (standardizirani ispiti kojima se provjerava ostvarenost ishoda učenja) jer ona daju širu i objektivniju sliku o postignućima i kompetencijama učenika. Posebno je važno znati da su rezultati dobiveni u ovoj fazi ujedno i podloga za analizu potreba u sljedećem ciklusu izrade kurikuluma. Naime, ukoliko se kvalitativna i kvantitativna istraživanja provode redovito, postojat će dobri pokazatelji uspješnosti sustava te će ujedno biti pokazatelji kada je potrebno pristupiti novom ciklusu reforme kurikuluma. To znači da su rezultati istraživanja iz ove faze sastavni dio analize potreba u novom ciklusu izrade kurikuluma.

Zaključak. Kurikulumske reforme složen su, dugotrajan i kontinuiran proces koji utječe i definira ne samo odgojno – obrazovni sustav i pojedince kojima je namijenjen, već ima značajan utjecaj i na šire gospodarsko i društveno okružje. Stoga je važno da se izrađuju promišljeno, sustavno i na temelju rezultata istraživanja kako bi se izbjegao neuspjeh. U ovom je radu prikazano i objašnjeno u kojim su fazama reforme pogodne koje vrste istraživanja. Kombinacija kvalitativnih i kvantitativnih metoda istraživanja uz transdisciplinarni pristup istraživanju je poželjna pri čemu je postupke i metode istraživanja potrebno definirati već na

samom početku reforme. Kada se jednom prihvati sustavan metodološki koncept istraživanja, on će služiti kao kontrola kvalitete provedbe kurikulumske reforme te će u novom ciklusu izrade kurikuluma rezultati prethodnih istraživanja (faza evaluacije) poslužiti kao podloga za novu analizu potreba. Na takav način je moguće osigurati kvalitetnu provedbu kurikulumske reforme.

Ključne riječi: *kurikulum, reforma, kurikulumski ciklus, kvalitativna istraživanja, kvantitativna istraživanja*

Literatura

- Divjak, K. i Pažur Aničić, K. (2019) *Priprema, praćenje i evaluacija eksperimentalnoga programa Cjelovite kurikulumske reforme „Škola za život“*, izvještaj, Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
- El Sawi, G. (1996). *Curriculum Development Guide: Population Education for Non-Formal Education Programs of Out-of-School Rural Youth*. New York: United Nations Population Fund.
- <http://www.kvalifikacije.hr/hr/dokumenti-publikacije>
- Koludrović, M. (2018), Suvremene odrednice obrazovanja odraslih. U M. Koludrović i M. Vučić (Ur.), *Učimo cjeloživotno učiti i poučavati: Priručnik za nastavnike u obrazovanju odraslih*. Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, 13-32.
- Krajnc, A. (1989), Andragogy. U C. J. Titmus (Ur.), *Lifelong Education for Adults. An International Handbook* (pp. 19-22). Oxford: Pergamon Press.
- Nastavni plan i program za osnovnu školu (1999), Zagreb: Prosvjetni vjesnik Ministarstva prosvjete i športa Republike Hrvatske.
- Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006), Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Naša osnovna škola. Odgojno – obrazovna struktura (1972), Zagreb: Zavod za unapređivanje osnovnog obrazovanja.
- Opačić, N. (2017), Reforma reforme. *Vijenac*, 610-612, Preuzeto 2. 11. 2020 sa <https://www.matica.hr/vijenac/610%20-%20612/reforma-reforme-26985/>
- Osnovna škola. Odgojno obrazovna struktura. II, redigirano izdanje (1964), Zagreb: Školska knjiga.
- Plan i program odgoja i osnovnog obrazovanja (1989), Zagreb: Školske novine.
- Tabin, N., Pannetier, C., & Stolz, D. (2019), Methodology of curriculum development. *Journal of Thoracic Disease*, <https://doi.org/10.21037/jtd.2019.01.89>
- Vrcelj, S. (2000). *Školska pedagogija*. Rijeka: Filozofski fakultet.